

ГУЦУЛЬСЬКИЙ ДІЯЧ З ЧЕРНІГІВЩИНИ

Чернігівщина і Гуцульщина — віддалені і дуже різні, з усіх поглядів, регіони України. Однак вони поєдналися в долі однієї людини. Про неї й хочу розповісти.

Важко знайти серед старшого покоління Верховинського краю когось, кому було б незнайоме прізвище Куриленка. Кажу про старше покоління, бо ж минуло вже понад півстоліття, як людина з цим прізвищем зникла безслідно. Та добра пам'ять про неї живе. Що ж цьому причиною, хто вона?

Народився Михайло 2 листопада (за старим стилем) 1885 року в м. Коропі Чернігівської губернії в родині небагатих міщан Прокопія та Віри Куриленків. Невеликі статки були причиною того, що пізно — аж у 1909 році — він закінчив Крелевецьке міське училище, після чого вступив до Київського учительського інституту. Одержавши диплом учителя (в 1913 році), працював викладачем педагогічного училища в Ямполі (тоді Кам'янець-Подільської губернії), згодом став директором міського училища в Кам'янці-Подільському. Не маємо відомостей про те, як формувалася світогляд цього педагога. Бачимо лише наслідки: з 1917 року Михайло Куриленко — активний учасник національно-визвольного руху, він твердо стояв на самостійницьких, антибільшовицьких позиціях. Обирався до Центральної Ради, в часи Директорії його було призначено державним комісаром УНР на Поділлі. Був одним з відомих політичного діяча і вченого Івана Огієнка (митрополита Іларіона). Про М. Куриленка як стійкого прихильника незалежності України пишуть відомі історики (наприклад, Н. Василенко-Полонська в «Історії України у 2-х т.», К., 1993 та ін.).

Після трагічного завершення національно-визвольних змагань М. Куриленко, як і десятки інших їх учасників, опинився в еміграції. Спочатку були табори інтернованих у Польщі, а в 1922 році він переїхав до Косова. Це мальовниче містечко біля підніжжя Карпат прихистило й інших емігрантів. Зокрема, деякий час тут жив легендарний полководець Юрій Тютюнник, декілька років працював Степан Скрипник — майбутній патріарх УАПЦ Мстислав. Часто бував тут й Іван Огієнок.

Восени 1922 року М. Куриленко створює перше на Гуцульщині українське кооперативне підприємство під назвою «Гуцульське мистецтво». Спочатку воно об'єднувало килимарів і ткачів, а згодом охопило і різьбярів, і кераміків. Саме ці народні художні промисли були поширені в цій місцевості.

Якщо підприємці дбали тільки про зиск, нехтуючи якістю й мистецькою вартістю виробів, то М. Куриленко поставив перед створеною ним спілкою іншу мету: виготовляти високомистецькі вироби, які б прославили талант українського народу. Крім виробництва гуцульських килимів, мало відроджуватися й стародавнє килимарство інших регіонів України, зокрема й Чернігівщини, Київщини, Полтавщини, Поділля. І технологію, і орнаментуку майстри «Гуцульського мистецтва» черпали з народних традицій. Вони відмовилися від фабричної вовни, перейшовши на ручнопрядену. Використовували тільки природні барвники — зі звіробоя, кори вільхи, дуба, трави материнки, лушпиння цибулі тощо. Засновник спілки розшукував по всій Галичині старі килими, переглядав музейні фонди, знаходячи зразки давнього килимарства. Своїм ентузіазмом він захопив таких відомих художників, як О. Кульчицька, С. Гординський, П. Ковжун, П. Холодний, Я. Музика, М. Бутович, Р. Лісовський та інші, які створювали ескізи килимів, гобеленів, тканин для одягу, узорів для вишивок, моделі одягу в народному стилі і т. п. Тут виготовляли оригінальну тканину для верхнього одягу, так званий «самоділ», що користувався великим попитом. Незабаром «Гуцульське мистецтво» зажило такої слави, що його вироби знаходили збут не лише в Галичині, а й за кордоном. Десятки й сотні килимів продавались у США, Канаді, Австралії, Німеччині, Швеції. До речі, косівський килим за проектом С. Гординського досі висить у палаці шведських королів у Стокгольмі.

Реставрували старовинні килими. Так, за фрагментами, що чудом збереглися, реконструювали килим з палацу гетьмана Мазепи в Батурині, столиці, яку в 1709 році дощенту знищили російські війська під командуванням Меншикова.

Вироби спілки повсюдно вважались еталонними.

Спілка, очолювана М. Куриленком, дала роботу сотням гуцульських народних майстрів, серед яких і ті, що згодом стали всесвітньовідомими: брати Корпанюки, Василь Девдюк, Павлина Цвілик, Петро Кошак та інші. Це було перше в історії об'єднання гуцульських народних митців.

Підприємці Косова та інших міст не любили Куриленка, бо їхня халтура не могла конкурувати з виробами «Гуцульського мистецтва», Зизом дивилися на спілку і західноукраїнські комуністи. Так, відомий письменник-комуніст Я. Галан у своїх статтях у комуністичній пресі зі злобою писав про «петлюрівського емігранта» М. Куриленка, виставляючи його як «експлуататора» трудящих гуцулів. Тож не дивно, що вересень 1939 року, коли Червона Армія вступила за угодою з Гітлером у Західну Україну, означав кінець «Гуцульського мистецтва». Водночас розпочався мученицький шлях родини Куриленків. Енкаведисти ув'язнили М. Куриленка вже у жовтні

1939 року. Та трапилося щось зовсім несподіване: «експлуатовані» ним робітники подали до влади петицію зі 140 підписами з вимогою звільнити директора спілки. Тоді вони ще мали ілюзії щодо демократичного характеру радянської влади. Саме йшла підготовка виборів до Народних Зборів, які мали вирішити питання про включення Західної України до складу СРСР. З чисто пропагандистських мотивів М. Куриленка випустили. Та ненадовго. Через два місяці його ув'язнено вдруге. Більше його ніхто ніколи не бачив. Досі невідомо, де і як він загинув. Родину вивезли в 1940 році до Семипалатинська. Через дев'ять років дозволили повернутися, та незабаром знову вивезли, цього разу в Тюменську область. Майже тридцять років родина Куриленків поневірялася на засланні. За що? Дружина М. Куриленка, Валентина Іванівна також педагог за освітою, великий знавець народного мистецтва, збирала унікальну колекцію старовинних гуцульських вишивок. Коли її забирали на заслання, вона залишила все нажите добро, але колекцію не покинула. Валентина Іванівна померла в Сибіру. Та колекцію зберегла дочка Ірина, яка живе тепер у Львові. Ця самовіддана вірність народному мистецтву була єдиною «провиною» родини Куриленків.

У Косові знищено всі сліди «Гуцульського мистецтва». Будинки майстерень розвалили. Зруйнували оригінальний дерев'яний павільйон, споруджений у гуцульському стилі, в якому була постійна виставка виробів спілки. На місці павільйону, що пропагував народне мистецтво, встановлено... танк. Досить символічно.

І сьогодні на Гуцульщині з пошаною згадують Михайла Прокоповича Куриленка. У грудні 1992 року з нагоди 70-річчя заснування «Гуцульського мистецтва» в Косові проведено урочисте засідання, наукову конференцію, влаштовано виставку «куруленківських» килимів, збережених місцевими жителями як велику цінність і пам'ятку вже далеких часів. У Косівському музеї гуцульського мистецтва зібрано матеріали про М. Куриленка. Для мешканців Гуцульщини Михайло Куриленко став уособленням єдності всіх віток українського народу, його боротьби за соборність Української держави.

Ігор ПЕЛИПЕЙКО,
красзнавець.

м. Косів Івано-Франківської області.

